

Slotervaart kleurt

Het belang en de potentie van intelligent kleurgebruik

Kleur is een bijzonder belangrijk en relevant aspect van de openbare ruimte van de stad. Kleuren kunnen zien (als bewust visuele perceptie) is een creatieve daad van iedere toeschouwer. Grijs woonomgevingen creëren grijze bewoners. Kleur heeft sociale impact. Kleur heeft ook een groot ordenend en vitaliserend vermogen en versterkt het besef van ruimte en plek, van je thuis voelen in de omgeving. Kleur is daarom een belangrijk instrument bij nieuwbouw en herstructurering. Dit artikel analyseert de toepassing en effecten van kleur in de grootschalige herstructurering van stadsdeel Slotervaart.

Beata Franso

Stadsdeel Slotervaart in Amsterdam West sloop en vernieuwt, dat is duidelijk. Heel Nieuw West is onderhevig aan grootscheepse herstructurering, verwoord in de ontwikkelingsvisie Parkstad 2015, opgesteld door de stadsdelen en corporaties. Ik werk in Slotervaart op het Ateliercomplex Nieuw en Meer en fiets er dagelijks doorheen. Met enorme vaart worden vooral oude portiekwoningen gesloopt en min of meer op dezelfde plek nieuwe woningen en bedrijfsensembles gebouwd. Meer variatie in woningtypen en functies, en daardoor grotere variatie in typen bewoners is de bedoeling. Het vele groen en water wordt gewaardeerd en blijft behouden en daarmee ook het stratenplan. Het is bijzonder mooi om te zien dat de plekken waar voorheen deprimeerende portiekflats stonden nu met groot gemak worden ingenomen door nieuwe moderne bebouwing.

Aan de hand van een aantal nieuwbouwprojecten en de wooncomplexen Jatopa en deMeester in het bijzonder, wil ik de volgende vragen beantwoorden: Hoeveel kleur krijgt de nieuwe openbare ruimte van Slotervaart? En krijgt de veelzijdige culturele en etnische bevolkingssamenstelling gezicht?

deMeester: kleurrijk

Het woningbouwensemble deMeester, direct aan de Ring West en aan de noordkant van de Derkinderenstraat, is een eigenzinnig complex ontworpen door SeARCH architecten. Omgeven door portiekflats, die voor een deel gesloopt gaan worden en gedeeltelijk behouden zullen blijven, lijkt het zich van een afstandje op een prettige manier in het straatbeeld aan te passen. De donkere kleur baksteen, voorgeschreven door de supervisor van het gebied, is direct ontleend aan het ernaast gelegen complex ontworpen door DKV architecten. Bij benadering wordt duidelijk dat deMeester meer te bieden heeft: de donker antracietgrijze bakstenen gevels met oranjebruine plint aan de buitenzijde (waarachter parkeergarages), gaan naar de binnenhofzijde om in gestucte gevels voorzien van witte verf (ral 9010). De gevelafwerking van de binnenzijde van de bouwvolumes werd vrijgelaten door de supervisor en SeARCH heeft de kans genomen deze ook wezenlijk anders te kleuren en te materialiseren. Er zijn zo zes blokken ontstaan die allen aan de buitenschil donkere bakstenen gevels hebben en lichte binnenhofgevels. Het levert een zeer grafisch beeld op. De zes verschillende bouwvolumes zijn verschillend van hoogte en met elkaar verbonden door middel van loopbruggen voorzien van groengeel en lichtblauw transparant glazen balustrades. Als ze langs en door elkaar gezien worden ontstaat de derde kleur groen. De vloer van het gemeenschappelijke vlak is van hout.

De grootste kleurrijkheid speelt zich af aan het zesde blok direct aan de Ring. Deze gevel heeft een knallende kleurrijkheid die door geen terloopse omstander uit Slotervaart gezien kan worden: vooral de auto's op de Ring zien van dichtbij en met 80 km per uur vele roze kleurnuances. En natuurlijk bewoners die in en uit gaan. Kleur accentueert letterlijk de entreezijde. De dichte geluidwerende gevel is samengesteld uit verschillende roze gekleurde en blank glazen panelen, gecombineerd met diverse roze en witte verfleuren erachter in de galerij waardoor vele nuances ontstaan. Gezamenlijk vormen zij een cirkel over het gehele gevelvlak. Het is een prachtige wand waar niemand zich ook maar aan zou kunnen storen omdat het direct aan het talud van de ringweg ligt: een oranje plint met roze interieurs en gevelvlakken erboven. Hier is kleur prettig zichtbaar en niet weggedoken op een wand in het interieur. Vrij gewaagd en uitdagend.

1 Slotervaart aan de A10, met op voorgrond de roze gevel van een van de woonblokken van project deMeester van SeARCH architecten

2 deMeester: donkere baksteengevels aan de straat, witte gestucte gevels aan de hof met kleuraccenten

3 deMeester: De dichte geluidwerende gevel aan de A10 is samengesteld uit diverse roze en blank glazen panelen. In combinatie met roze en witte verfleuren in de galerij ontstaan vele kleurnuances. Foto's Erik Workel SeARCH

Jatopa: eigentijds en ingetogen kleurgebruik

Jatopa van Köther, Salman Koedijk Architecten is een ensemble van vijf bouwblokken waarin appartementen, eengezinswoningen, bedrijfsruimten en garages verenigd zijn. Gelegen in noordelijk Overtoomse Veld heeft het een grootstedelijke allure. Het ligt tussen de oude stad aan de oostkant van de Ring en de westelijke tuinsteden. De bouwmassa's zijn in hoogte en lengte verschillend, en er zijn diverse kleuren baksteen toegepast, zoals donker bruin zwart, rood, terracotta en oker.

Het kleurgebruik is ingetogen en prettig door de natuurlijke uitstraling. De kozijnen en deuren zijn veelal grijs. Het complex oogt eigentijds, anno nu, maar ook netjes en keurig. Het gebruik van diverse kleuren baksteen met neutraal gekleurde kozijnen en deuren is al jaren trend in Nederland. Deze trend in kleur- en materiaaluitdrukking is mijns inziens gelieerd aan het traditionalisme en de herleefde interesse voor jaren '30 architectuur en de Amsterdamse School.

Bijzonder aan het project zijn de geornamenteerde reliëflateien en andere betonelementen ontworpen door Studio Job. De betonkleur is grijs of een lichte Bentheimer zandsteenkleur. Ze bieden een subtiële visuele verrijking. De bouwblokken staan als rustige bakens in de wijk, zonder al te veel aandacht te vragen. De gesloten gevels bieden aan de straatzijde geen ruimte voor schotelantennes die elders in Slotervaart rijkelijk aan de gevels hangen. Van een afstand worden de reliëfs gewone grijze betonlateien en ogen de kolossale bouwblokken minder spannend.

Trendvolgend en risicoloos kleurgebruik

Bij de meeste nieuwbouw wordt weinig of geen toegevoegde kleur, zoals verf, toegepast. De kleur van bakstenen, glas- en zinkpanelen overheerst, dus grijzen, bruinen, zwarten en beiges. De toegevoegde kleuren van de voormalige portiekwoningen – oneerbiedig gezegd de opleukkleuren – verdwijnen volledig. Portiekwoningen die niet gesloopt worden maar gerenoveerd, worden 'ontkleurd': de rode baksteen blijft overeind met wederom neutrale witten, grijzen, zwarten en glas.

Nederland is bij uitstek een baksteenland. Een baksteenfabrikant heb ik eens horen zeggen dat ten tijde van economische hoogconjunctuur vooral donkere stenen worden verkocht, in crisistijd vooral de lichte kleuren. De nu opgeleverde projecten zijn ontstaan ten tijde van de economische groei: donkere bakstenen zijn duidelijk favoriet.

Met een minder positieve bril kun je de overdaad aan bruine baksteen met neutrale kozijntinten ook saai en weinig gedurfd noemen. Niet speels of vitaliserend. Het lijkt op trendvolgend risicoloos ontwerpen. En ook op het bewust doorzetten van de kleur- en materiaaluitdrukking van de Amsterdamse Schoolarchitectuur aan de andere kant van de Ring: het Mercatorplein (Berlage) en omgeving. Maar dan zonder de sculpturaliteit ervan. De aansluiting met de binnenringse stadsdelen is een omschreven doel: Slotervaart als meest oostelijk gelegen deel van Nieuw West meer bij de centrale stad Amsterdam te betrekken en een hoogstedelijk leefmilieu te verschaffen.

Vitaliserende accenten

Enkele bedrijfsgebouwen vormen kleuraccenten, ze geven de wijk dynamiek en eigentijdsheid. Voorbeelden hiervan zijn Vliegbasis de Huygens, gelegen naast het Jatopa complex, Lumen en het eigenzinnig opgeknapt Ilse gebouw. Hier zijn gestreepte glaspanelen ongeveer 15 centimeter voor de oude eveneens gestreept geschilderde gevels geplaatst waardoor een op-artachtig effect ontstaat bij bewegen langs het gebouw. Deze drie bestaande panden zijn opgehipt om jonge creatieve ondernemers te trekken. Ze verlevendigen het kleurenpalet van Slotervaart positief.

Recente studies naar kleur in Nederland

Onlangs deed architectenbureau UNStudio een voorstudie, in opdracht van het Aesthetic Center van AkzoNobel, naar de esthetische, sociale, culturele en technologische betekenis en belang van kleur in de buitenruimte. UNStudio verwoordt in deze voorstudie drie kernpunten voor kleurgebruik van de toekomst:

4

5

4 Het woningbouwproject Jatopa van Köther, Salman Koedijk Architecten: neutraal kleurgebruik. Foto Roos Aldershoff

5 Jatopa: de geornamenteerde betonelementen zijn een subtiële visuele verrijking. Van een afstand ogen de reliëfs als gewone grijze betonlateien en de kolossale bouwblokken minder spannend

6 Bij de meeste nieuwbouw in Slotervaart wordt weinig of geen toegevoegde kleur toegepast

7 Gebouw van Ilse Media: gestreepte glaspanelen zijn geplaatst voor de oude eveneens gestreept geschilderde gevels

8 Vliegbasis de Huygens, een voormalige school omgebouwd tot bedrijfsverzamelgebouw door Dedato architecten. Foto's 5-8 Beata Franso

9 Gebouw Lumen is door dedato ontwerpers en architecten gerenoveerd. Foto Marcel van der Burg

6

- 1 Kleur als culturele verbinder: geeft de groep identiteit
- 2 Kleur als sociale activator bij evenementen
- 3 Kleur als publiekstrekker: als oriënterend element, om je weg te vinden in de stad.

AkzoNobel liet via de website Peil.nl van Maurice de Hondt ook onderzoek doen naar de waardering van kleurgebruik in steden. Hieruit blijkt dat 49% van bewoners vindt dat de binnensteden te grijs en te grijs zijn. En 64% van hen vindt dat steden aantrekkelijker worden als er meer kleur toegepast wordt in de buitenruimte.

Bomentaal en Puccinimethode

Stadsdeel Slotervaart heeft in juni 2009 het boekje 'Bomentaal' uitgegeven, over de ontwerpprincipes van het karakteristieke groenbeeld in de straten en woonwijken van de Westelijke Tuinsteden. Het maakt de oorspronkelijke ontwerpprincipes toegankelijk voor ontwerpers in deze tijd en bevordert het behoud van het karakteristieke groenbeeld voor de toekomst. Vanwege de concrete toepassingsmogelijkheden die het biedt voor ontwerp en beheer, hebben verschillende stadsdelen zich inmiddels enthousiast getoond ook met de Bomentaal te gaan werken.

Ook heeft de wethouder van Slotervaart het convenant tegen de versnippering van de ruimte ondertekend, de zogenaamde Puccini-methode, waarin concrete aanbevelingen staan om de uitvoeringskwaliteit van de Amsterdamse openbare ruimte te verbeteren door herkenbare duurzame inrichting. Het gaat vooral om de materialisering die gebruikt worden voor 30 km en 50 km rijbanen, voetgangerszones, fietspaden en parkeervakken. Beide aspecten, groen en de bestratingen, zijn natuurlijk van groot belang voor de kleurkwaliteit van Slotervaart.

Conclusie

Kleur als vitaliserend element speelt in de vernieuwing en herstructurering van de buitenruimte van Slotervaart voornamelijk geen rol van belang. De vernieuwingen gaan nog jaren door. In kleur- en materiaaluitdrukking lijkt de huidige nieuwbouw, pragmatisch en trendvolgend, vooral een verbinding aan te gaan met de architectuur uit de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw.

Het gebruik van verf als kleurdrager lijkt taboe, ten gunste van de voorkeur voor het toepassen van kleur door de materialen. Daarbij wordt opvallend weinig gebruik gemaakt van de enorm toegenomen kleurmogelijkheden van bouwmaterialen.

Hopelijk kan de behoudende trend worden bijgestuurd naar een speelsere vorm van kleur- en materiaalgebruik in nieuwbouw. Zo kunnen gemeenschapsgebouwen, zoals scholen, cultuur-, jeugd- en sportcentra, en kunst in de openbare ruimte, straks meer identiteit en gezicht zullen geven aan het straatbeeld. Goed toegepaste kleur kan een groot besef van identiteit en je thuisvoelen creëren. De recente onderzoeken bevestigen het belang en de potentie van intelligent kleurgebruik. De behoefte aan kleur is basaal en tijdloos, zoals ademen of muziek. Kleur biedt ruimte om creatief na te denken omdat kleur beweeglijk is. Kleur is het ervaren van licht. En dat is een prettig werkbaar metafoor voor geloof in diversiteit en veelkantigheid. Het benadrukt de noodzaak voor het stadsdeel op alle vlakken haar kleurrijkheid te tonen.

Beata Franso is beeldend kunstenaar en maakt kleur- en materiaaltoepassingen voor corporaties, architecten en overheden. www.franso.com

Bronnen

Twaalf kleurstellingen, Alfons Cock en Floor van Dusseldorp Stichting Kleur Buiten, www.kleurbuiten.nl/kleurst/kleurst.html

UNStudio Colourstudy voor AkzoNobel, www.unstudio.com/media/articles_for_download

Colour for architecture today, Tom Porter and Byron Mikellides, 2008,

Taylor & Francis

De Bomentaal van Slotervaart, Frank de Josselin de Jong (red) Amsterdam 2009

7

8

Choice of color can be random or indeed left to the vagaries of other decisions. In this way it is possible to avoid the tyranny of taste, and open up the world of ideas to a less predictable and diverse environment.
Will Alsop

9